

University
of Wrocław

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2009, 3(3), p. 73–92

JUNGTINIŲ TAUTŲ ŽMOGAUS TEISIŲ SISTEMOS REFORMA

Dalia Vitkauskaitė-Meurice

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 669
Elektroninis paštas dvitka@mruni.eu

Pateikta 2009 m. rugpjūčio 18 d., parengta spausdinti 2009 m. rugsėjo 24 d.

Anotacija. *Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos rengėjai planavo numatyti mechanizmą, užtikrinantį Deklaracijos nuostatų įgyvendinimą, tačiau darbo grupei nepasiekus konsensuso šios idėjos buvo atsisakyta. Pirminė rengėjų idėja buvo įsteigti Teisingumo ministro padėtį atitinkančią pareigybę. Vėliau buvo svarstoma Tarptautinio žmogaus teisių teismo idėja (toliau tekste – TŽTT), tačiau Šaltojo karo polemikos šių iniciatyvą sustabdė. Nors atrodo, kad utopinės Tarptautinio žmogaus teisių teismo idėjos bus atsisakyta, tačiau 2008 m. Šveicarijos parodyta iniciatyva pakartotinai iškėlė šio klausimo nagrinėjimo aktualumą. Šiame straipsnyje yra aptariamos Šveicarijos ir Jungtinių Tautų vyriausiosios žmogaus teisių komisarės (toliau tekste – JTVŽTK) iniciatyvos steigti bendrą žmogaus teisių instituciją (angl. unified treaty body), kuri, tikėtina, įgis ir teisminės institucijos bruožų, taip pat ir mokslininkų bei teisės praktikų, nagrinėjančių tokios institucijos (arba Teismo) steigimo poreikį, nuomonės. Šiame straipsnyje nagrinėjamas TŽTT poreikis bus analizuojamas, apžvelgiant kaip Jungtinių Tautų Organizacija (toliau tekste – JTO) tobulino individualių peticijų teikimo funkciją.*

Reikšminiai žodžiai: *tarptautinė teisė, žmogaus teisės, JTO žmogaus teisių sistema, reforma, Tarptautinis Žmogaus Teisių Teismas.*

Ivadas

2008 m. Šveicarijos užsienio reikalų ministerija besirengdama 60-osioms Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (toliau tekste – VŽTD) metinėms parengė „Žmogaus teisių dienotvarkę“. Joje buvo numatytos kelios prioritetinės XXI a. žmogaus teisių sritys, tarp kurių buvo ir Žmogaus teisių teismo steigimo klausimas¹. Finansišškai remiamas Austrijos ir Norvegijos (kol kas – *aut. pastaba*) 1 milijono Šveicarijos frankų (arba \$ 820 000) projektas tešis keletą ateinančių metų siekiant parengti Šveicarijos poziciją Tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo klausimu bei jo statuto projektą, nacionalinius ir tarptautinius pasiūlymus, taip pat skatinti minėto projekto įgyvendinimą ir diplomatinį lygiu². Todėl galima tikėtis, kad per kelerius metus Šveicarija pateiks savo pasiūlymą dėl TŽTT steigimo, nors projekte dalyvaujantys ekspertai pripažįsta, kad tokiam pasiūlymui įgyvendinti gali prireikti dešimties metų.

Šaltojo karo pabaiga paskatino ir universaliuosius tarptautinius forumus pradėti žmogaus teisių srities reformas. Atrodė, kad XX–XXI a. sankirtoje pavyks pašalinti tas kliūtis, kurias sudarė valstybės Šaltojo karo metu ribodamos individualios peticijos teisę universaliuose žmogaus teisių dokumentuose. Galiausiai buvo parengtas Vaiko teisių konvencijos tekstas, priimtas individualios peticijos teisę numatantis Konvencijos prieš moterų diskriminaciją papildomas protokolai, galiausiai parengtas pasirašyti ir naujusias Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto (toliau tekste – TESKTP) papildomo protokolo tekstas, turintis panaikinti ideologines Šaltojo karo polemikas ir įgyvendinti VŽTD rengėjų galutinę iniciatyvą. Valstybėms netgi pavyko pertvarkyti Žmogaus teisių komisiją į Žmogaus teisių tarybą, nors norėto tikslo, t. y. Žmogaus teisių tarybos reikšminguma žmogaus teisių veiklai prilyginti Saugumo tarybai, kaip siūlė Šveicarija savo projekte, pasiekti nepavyko. Atsižvelgdama į JTO Generalinio Sekretoriaus raginimus dėl šios organizacijos žmogaus teisių sistemos efektyvumo gerinimo, 2005 m. JTVŽTK pateikė pasiūlymą dėl bendros nuolatinės žmogaus teisių institucijos³ steigimo (toliau tekste – pasiūlymas dėl institucijos steigimo), kuriuo pirmiausia siekiama pagerinti dvi esmines – valstybių pranešimų ir individualių peticijų nagrinėjimo – JTO konvencinių institucijų vykdomas funkcijas. Tačiau palaikydamos JTVŽTK iniciatyvą kai kurios valstybės grįžo prie pirminio VŽTD) rengėjų projekto – tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo. TŽTT kūrimo idėja plėtojama jau nuo VŽTD rengimo pradžios. 1947 m. Australija, dalyvaudama rengiant VŽTD, siūlė įsteigti deklaracijų nuostatų priežiūrą užtikrinančią instituciją – Žmogaus teisių teismą (toliau tekste – ŽTT). 1946 m. Žmogaus teisių komisija privalomiems Deklaracijos nuostatomis

- 1 Šveicarijos užsienio reikalų ministerija paskelbusi mokslininkų, kurie galėtų atlikti Žmogaus teisių teismo steigimo poreikio analizę, šį tyrimą patikėjo Vienos universiteto Žmogaus teisių apsaugos instituto direktoriui, JT specialiajam pranešėjui kankinimo klausimais – Manfredui Nowakui ir Ludwigo Boltzmanno Žmogaus teisių instituto valdybos narei Juliai Kozmai bei Turku/Abo universiteto profesoriui Martinui Scheininui.
- 2 *Finding a “rightful place” for human rights* [interaktyvus]. Swissinfo. 2008-12-05 [žiūrėta 2009-02-02]. <http://www.swissinfo.ch/eng/front/Finding_a_rightful_place_for_human_rights.html?siteSect=105&sid=10058768&rss=true&ty=st&ref=ti_spa>.
- 3 *Concept Paper on the High Commissioner’s Proposal for a Unified Standing Treaty Body*. HRI/MC/2006/2, 22 March 2006.

įgyvendinti suformavo tris darbo grupes, tačiau sutarti dėl kompromisinio Deklaracijos teksto pavyko tik vienai darbo grupei, kuri dėl konsensuso trūkumo nepriėjo vienos nuomonės dėl nuostatų mechanizmo užtikrinimo. Priėmus Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių pakta (toliau tekste – TPPTP) bei TESKTP ir pasibaigus Šaltajam karui valstybės vėl turėjo apsispręsti – grįžti prie Australijos palaikomos TŽTT steigimo idėjos, kaip pasiūlė René Cassin – įsteigti Teisingumo ministro pareigybę⁴, vėliau tam pritarė Urugvajus, pasiūlęs įsteigti JT Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro institutą, arba remiantis Genocido konvencija steigti Tarptautinį Baudžiamąjį Teismą (toliau tekste – TBT). Taigi nežiūrint sėkmingo regioninių teismų kūrimo proceso buvo pasirinkti du pastarieji variantai, o pirmasis tapo utopine idėja⁵, periodiškai plėtojama šiuolaikiniuose mokslininkų ir praktikų – TŽTT oponentų bei šalininkų – moksliniuose darbuose⁶. Jie bus detaliam aptariami šiame straipsnyje.

1. Individualių pranešimų nagrinėjimo perspektyvos

Šiuo metu Jungtinių Tautų Organizacijoje veikia kelių pagrindinių žmogaus teisių sutarčių (TPPTP⁷, TESKTP⁸ Konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo⁹, Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims¹⁰, Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką elgesį arba baudimą¹¹) priežiūrai sukurti mechanizmai – komitetai, kurių kompetencijai yra priskirtos valstybių pranešimų, tarpvalstybinių skundų ir (fakultatyvinė) individualių pranešimų nagrinėjimo funkcijos,

-
- 4 Skouteris, T.; Vermeer-Künzli, A. *The Protection of the Individual in International Law: Essays in Honour of John Dugard*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 41.
  - 5 Nowak, M. Protecting Dignity: An Agenda for Human Rights [interaktyvus]. *Swiss Initiative to Commemorate the 60th Anniversary of the UDHR - Protecting Dignity: An Agenda for Human Rights* [žiūrėta 2009-02-09]. <www.UDHR60.ch>.
  - 6 Žr.: O’Flaherty, M.; O’Brien, C. Reform of UN Human Rights Treaty Monitoring Bodies: A Critique of the Concept Paper on the High Commissioner’s Proposal for a Unified Standing Treaty Body. *Human Rights Law Review*. 2007, 7(1): 141–172; Nowak, M. The Need for a World Court of Human Rights. *Human Rights Law Review*. 2007, 7(1): 251–259; Cassidy, J. Emergence of the Individual as an International Juristic Entity: Enforcement of International Human Rights. *Deakin Law Review*. 2004, 9(2): 533–572; Trechsel, S. A World Court for Human Rights? [interaktyvus]. *Northwestern University Journal of International Human Rights*. [žiūrėta 2008–11-11]. <http://www.law.northwestern.edu/journals/JIHR/v1/3>.
  - 7 Priimtas 1966 m. gruodžio 16 d., įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d. Lietuva prisijungė 1991 m. kovo 12 d. Lietuvai įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d.
  - 8 Priimtas 1966 m. gruodžio 16 d., įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d. Lietuva prisijungė 1991 m. kovo 12 d. Lietuvai įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d. Naujausios individualios peticijos teikimo tendencijos buvo įtvirtintos dabar jau rengiamame pasirašyti papildomame TESKTP protokole.
  - 9 Priimta 1965 m. gruodžio 21 d., įsigaliojo 1969 m. sausio 4 d. Lietuva ratifikavo 1998 m. lapkričio 10 d. Lietuvai įsigaliojo 1999 m. sausio 9 d. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 108–2957.
  - 10 Priimta 1979 m. gruodžio 18 d., įsigaliojo 1981 m. rugsėjo 3 d. Lietuva prisijungė 1993 m. lapkričio 10 d. Ratifikavo 1995 m. rugsėjo 1 d. Lietuvai įsigaliojo 1994 m. vasario 17 d. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 21–549.
  - 11 Priimta 1984 m. gruodžio 10 d., įsigaliojo 1987 m. birželio 26 d. Lietuva prisijungė 1991 m. rugsėjo 10 d. Lietuvai įsigaliojo 1996 m. kovo 2 d., tačiau iki šiol Lietuva nepripažino Komiteto prieš kankinimus kompetencijos nagrinėti individualius pranešimus.

per pastaruosius dešimtmečius vis griežčiau kritikuojamos tiek mokslininkų, tiek ir pačių JTO pareigūnų.

Kritikuodama JTO taikomą individualių peticijų sistemą, JTVŽTK pasiūlyme dėl Bendros nuolatinės žmogaus teisių institucijos steigimo pabrėžė, kad gana ilgas laiko tarpas (vidutiniškai 30–33 mėn.) nuo peticijų pateikimo iki išvadų priėmimo ir menkai naudojamos individualių peticijų procedūra, jog nepakankamai efektyviai informacija teikiama nukentėjusiesiems, ji ne visada priinama, o teikiamas individualių pranešimų skaičius, palyginti su sutartis ratifikavusių valstybių skaičiumi, yra gana mažas. Be šių Komisarės įvardytų sistemos trūkumų, mokslininkai išvelgia ir kitų žmogaus teisių sistemos formavimo problemų. Autoriaus Henrio Steinerio teigimu¹², Žmogaus teisių komitetas nėra aiškiai nubrėžęs santykio tarp regioninių ir universalių sutarčių bei sistemų, be to, jo formuojamos išvados¹³ menkai plėtojo žmogaus teisių normas. Papildydamas Henry Steinerį, Jamesas Crawfordas teigia, kad Komitetai globaliau nevertina žmogaus teisių pažeidimų problemos ir pasisakydami dėl individualiuose pranešimuose skundžiamų žmogaus teisių pažeidimų komitetai smerkia tik skundžiamos valstybės situaciją nepaminėdami analogiškos blogos kitų valstybių praktikos. Pavyzdžiui, Žmogaus teisių komitetas kritikuoja „mirties koridoriaus“ fenomeną tik pavienių asmenų bylose, reikšmingose arba vienai valstybei, arba regionui, tuo tarpu kitų regionų ar šalių praktika lieka nepasmerkta, nes nėra susijusi su byla¹⁴. Be to, komitetų priimamoms išvadoms trūksta pagrindimo, kuris itin būdingas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau tekste – EŽTT) sprendimams, taip pat nedaromos nuorodos į kitų Jungtinių Tautų komitetų arba regioninių žmogaus teisių teismų jurisprudenciją. Anne Bayefsky, taip pat analizuodama JTO žmogaus teisių sistemos trūkumus, dėl tokio priekaišto greičiausiai replikuotų Jamesui Crawfordui, kadangi, jos nuomone, šiuo metu Žmogaus teisių komiteto nariai, nors ir pripažįsta Pakto pažeidimą, tačiau labai dažnai nesutaria dėl bylos motyvuojamosios sprendimo dalies. Anne Bayefsky teigia, kad atsižvelgiant į teisinės žinias ir geografinį pasiskirstymą ŽTK turėtų paskirti dvi arba tris darbo grupes ar komitetus, kurie turėtų aptarti visus pranešimų aspektus. Tokios grupės privalėtų turėti įgaliojimus Komitetui teikti rekomendacijas ir galutines išvadas, kurias šis, išskyrus griežtai apibrėžtų aplinkybių atvejus, turėtų priimti be diskusijų. Taip parengti sprendimai turėtų paspartinti pranešimų nagrinėjimą bei padėti plėtoti tarptautinę teisę ir sudaryti sąlygas nacionaliniams teismams taikyti sutarties įsipareigojimus.¹⁵ JTO nepriklausomas ekspertas Philipas Alstonas, rengdamas JTO žmogaus teisių sistemos trūkumų analizę ir sutelkęs visą savo dėmesį į valstybių pranešimų sistemą, tačiau mažiau dėmesio skirdamas individualių peticijų teisės klausimui, pateikė keletą pasiūlymų dėl galimo universaliosios žmogaus

12 *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Alston, P.; Crawford, J. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 39.

13 Svarbu pažymėti, jog JTO veikiančių specializuotų komitetų priimami sprendimai, o tiksliau išvados, neturi tokios pat teisinės galios, kokia būtų teisminės institucijos priimtų sprendimų. Nors praktikoje minėtu klausimu kyla daug diskusijų, tačiau jis nebus plėtojamas toliau, nes nėra tiesiogiai susijęs su šiame straipsnyje nagrinėjama tema.

14 Alston, P.; Crawford, J., *op. cit.*, p. 8.

15 Bayefsky, A. F. *The UN Human Rights Treaty System: Universality at the Crossroads*. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 27.

teisių sistemos gerinimo. Jais remiantis tiek valstybių pranešimų, tiek ir individualių peticijų teikimo funkcijos buvo išplėtotos JTVŽTK pasiūlyme dėl Bendros nuolatinės žmogaus teisių institucijos steigimo. Vietoj egzistuojančių žmogaus teisių sutarčių priežiūros mechanizmų, siūlydama pagerinti *status quo*, JTVŽTK siūlo įsteigti nuolat veikiančią instituciją¹⁶, kuri, tikimasi, formuos vienodą, nuoseklią bei autoritetingą jurisprudenciją ir galės skubiai reaguoti į šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus. Norima, kad minėta institucija būtų daug lankstesnė nei dabar esantys komitetai ir galbūt netgi galėtų rengti tam tikras išvažiuojamąsias sesijas regionuose, kad būtų geriau matoma šios institucijos veikla ir užtikrintas didesnis jos prieinamumas. Komisarės įsitikinimu, tokia praktika institucijos priimamoms išvadoms suteiktų didesnę reikšmę, be to, bendra ir nuolat veikianti institucija sudarytų galimybę nukentėjusiems asmenis nuolat teikti pranešimus, o institucijai juos greičiau bei efektyviau svarstyti. Šis JTVŽTK pasiūlymas sudarė palankias sąlygas plėtoti paralelias diskusijas, pratęsiančias VŽTD rengėjų ir valstybių TŽTT steigimo klausimų svarstymą.

2. Bendra žmogaus teisių institucija ar žmogaus teisių teismas?

TŽTT steigimo idėjos priešrinkai atsargiai vertina teismo ar kitokios ne nacionalinės institucijos kūrimą, teigdami, kad Jungtinių Tautų sistemoje jau pakankamai „prikurta“ tarptautinių institucijų, ir neatmetama galimybė, kad bandyti sujungti šiuo metu egzistuojančius specializuotus komitetus gali būti labai sunku (o gal net ir neįmanoma), be to, abejojama, ar įsteigus bendrą instituciją būtų geriau užtikrintos specifinės, t. y. vaikų, moterų bei migrantų darbuotojų teisės, nepaisant to, kad peticijų pareiškėjai taip pat turėtų galimybę remtis kelių dokumentų, turinčių analogiškas teises, nuostatomis, ir taip būtų užtikrintas vienodas žmogaus teisių aiškinimas. Teismo steigimo oponentai baiminasi, kad esama specializuotų konvencinių institucijų ekspertizė padėtų geriau užtikrinti specifines teises, ir mano, jog tokia unifikuota institucija dėl tam tikrų žmogaus teisių specifiskumo negalės tinkamai išanalizuoti situacijos ir gali sumažinti šių teisių apsaugos lygį. Tokios pozicijos laikosi ir Andrewas Hudsonas¹⁷ teigdamas, kad normų konkurencijos arba konflikto rizikos atveju žmogaus teisių komitetų, stebinčių tam tikros žmogaus teisių srities apsaugą, veikla užtikrina patikimesnę žmogaus teisių apsaugą¹⁸. Tokie nuogaštavimai yra visiškai suprantami, kadangi atlikta visų JTO konvencinių institucijų baigiamųjų išvadų analizė parodė, kad skirtingi komitetai analizuodami tų

16 *Concept Paper on the High Commissioner's Proposal for a Unified Standing Treaty Body*. HRI/MC/2006/2, 22 March 2006.

17 Hudson, A. Dangerous Potential: Streamlining the United Nations Human Rights Committees [interaktyvus]. *Australian Journal of Human Rights*. 2002, 15 [žiūrėta 2008-12-14]. <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/AJHR/2002/15.html>>.

18 A. Hudsonas pateikia Vaiko teisių konvencijos ir Konvencijos prieš moterų diskriminaciją tarpusavio sąveiką, pvz., Konvencija prieš moterų diskriminaciją ir Vaiko teisių konvencija dubliuoja mergaičių apsaugą. Tačiau Komitetas prieš moterų diskriminaciją nagrinėja moterų teisių apsaugos situaciją, o Vaiko teisių komitetas nagrinėtų klausimą (jei tik turėtų individualios peticijos teisę – *aut. pastaba*) atsižvelgdamas į vaiko teises.

pačių valstybių žmogaus teisių situaciją nurodė skirtingas problemas. Pavyzdžiui, vertindamas Kinijos situaciją Komitetas prieš kankinimą atkreipė dėmesį į blogą elgesį su vaikais socialinėse institucijose ir mirties bausmės taikymą vaikams, Komitetas prieš rasinę diskriminaciją pabrėžė blogą elgesį su asmenimis, kuris nebuvo paminėtas Komiteto prieš kankinimą išvadose. O Žmogaus teisių komitetas atkreipė dėmesį į Tibeto ir kitų tautinėms mažumoms priklausančių vaikų diskriminaciją, susijusią su švietimu, kuri liko nepastebėta Komiteto prieš rasinę diskriminaciją¹⁹. Tačiau, straipsnio autorės nuomone, šios problemos būtų galima išvengti, jei tokia institucija turėtų specializuotus rūmus, kur galėtų dirbtų tie patys ekspertai, dabar dalyvaujantys specializuotų komitetų veikloje. Toks problemos sprendimas padėtų užtikrinti nagrinėjimo profesionalumą ir praktikos nuoseklumą.

Teismo steigimo idėjos šalininkai į JTVŽTK pasiūlymą reaguoja radikaliau ir (kol kas) teoriniuose diskursuose svarsto galimybę steigti Žmogaus teisių teismą, o ne bendrą instituciją. Visų pirma tokį poreikį patvirtina įtvirtinusi principą „*nėra žalos atlyginimo priemonės – nėra teisės*“ (angl. „*no remedy – no right*“) ir numačiusi penkias padarytos žalos atlyginimo priemones Van Boveno rezoliucija, kurią įgyvendinti būtinai reikia valstybėms, turinčioms privalomą sprendimų galią. Manfredo Nowako teigimu, būtina, kad kuriama institucija atitiktų *efektyvios priemonės* sampratą²⁰, t. y. sudarytų galimybę pareiškėjams tiesiogiai kreiptis į nepriklausomą tarptautinį žmogaus teisių teismą, turintį teisę priimti privalomus sprendimus ir suteikti adekvačią reparaciją žmogaus teisių pažeidimo aukoms²¹. Lygindamas *efektyvios priemonės* įgyvendinimą Europos Tarybos sistemoje, Manfredas Nowakas pastebi, kad Europos Tarybos išplėtotas individualių skundų mechanizmas neturi galimybės suteikti tinkamų reparacijų. Teismas apsiriboja tik piniginės kompensacijos aukoms išmokėjimu arba mano, kad straipsnio pažeidimo konstatavimas yra *ipso facto* pakankama satisfakcija pareiškėjui²². Tačiau minėtos gairės neapsiriboja tik šiais elementais²³, todėl Žmogaus teisių teismas, nurodydamas valstybėms suteikti adekvačias reabilitacijos priemones ir sumokėti visas būtinas išlaidas, juo labiau net žalos (materialinės ar piniginės), individualiems pareiškėjams galėtų būti labai svarbus. TŽTT jurisprudencijos galėtų būti suformuotas ir *efektyvios priemonės*

19 Alston, P., Crawford, J., p. 390 *et seq.*

20 Nors tiek Tarptautinio pilietinio ir politinio teisių pakto, tiek ir Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatos numato tokias galimybes, tačiau Van Boven/Bassiouni gairės šią teisę išplėtojo kur kas plačiau. Žr.: *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*. GA Res. 60/147, 16 December 2005, A/RES/60/147; 13 IHRR 907 (2006).

21 Plačiau žr. *Ibid.*

22 Shany, Y. *The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 155.

23 Gairės apima restituciją, t. y. galimybę atkurti nuosavybę arba išlaisvinti sulaikytus asmenis, reabilitaciją, satisfakciją (tiesos ir susitaikymo komisijų veiklą, baudžiamąjį nusikaltėlių persekiojimą) bei garantijas, kad tokie veiksmai neapsikartos, t. y. valstybės būtų įpareigosotos keisti įstatymus arba uždrausti tam tikrų institucijų veiklą.

sąvokos turinio įvertinimas²⁴, kuris šiuo metu egzistuojančiuose regioniniuose žmogaus teisių teismuose yra skirtingas²⁵.

Antra, Stefano Trenchselio nuomone, nepaisant šiuo metu egzistuojančių remiantis Konvencija įkurtų institucijų, reformuotos Žmogaus teisių tarybos, įsteigtos JTVŽTK pareigybės bei įkurto TBT, nė viena iš šių institucijų negali būti TŽTT (ar kitos ne nacionalinės teisminės žmogaus teisių institucijos – *aut. pastaba*) pakaitalas²⁶.

Trečia, poreikis įsteigti TBT kilo dėl to, kad *ad hoc* tribunolų funkcionavimas nebuvo pakankamas, kadangi *ad hoc* pagrindu veikiančios institucijos neturėjo tęstinumo, o įsteigus nuolat veikiančią instituciją užtikrinčiau galėtų būti formuojama teismų praktika. Analogišku *ad hoc* principu veikiančios konvencinės institucijos neabejotinai formuoja teismų praktiką, tačiau bendra institucija, o tiksliau sakant Teismas, padėtų nuolat vienodai aiškinti turinčias analogiškas nuostatas sutartis ir plėtoti naujus standartus. Mokslininkė Rachael Lorna Johnstone mano, kad sukūrus bendrą instituciją, kurios nariai, atitinkantys šiuo metu specializuotų komitetų narių statusą, būtų skiriami atlikus specifinės žmogaus teisių srities ekspertizę, todėl galėtų kompetentingiau plėtoti savo žinias ir ginti žmogaus teises²⁷. Andrewo Hudsono nuomone, tokia priežiūra užtikrintų vieningą pilietinių, politinių ir ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių tarpusavio sąsają bei panaikintų šių teisių hierarchiją. Be to, tokia institucija galėtų taikyti kur kas daugiau normų, ir jos neribotų vieno steigiamojo dokumento nuostatos²⁸. Autorė, remdamasi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 protokolo pavyzdžiu, netgi siūlytų įvertinti galimybę priimti pilotinius sprendimus, kurie neabejotinai prisidėtų prie praktikos vienodinimo²⁹.

Ketvirta, atsižvelgiant į naujausias tarptautinės teisės tendencijas, bendrojoje institucijoje galbūt atsirastų daugiau atsakingų subjektų. Manfredas Nowakas analizuodamas TŽTT poreikį teigia, kad „turėdami omenyje globalius įsipareigojimus ir patraukdami atsakomybėn tarpvyriausybines ar transnacionalines korporacijas arba kitus subjektus, kurie pažeidžia žmogaus teises, mes eitume toliau nei regioninių teismų kompetencija ar valstybių atsakomybė. O kiekvienai individualiai aukai suteiktume pagrindinių žmogaus teisių pažeidimais padarytos žalos kompensavimo galimybę TŽTT“³⁰ ir mano, jog naujoji institucija turėtų kompetenciją priimti privalomus sprendimus dėl individų, jų grupių ir teisių santykių subjektų teikiamų peticijų. Tokio Teismo jurisdikcijai pri-

24 Plačiau žr. Fontana, B. *Damadge Awards for Human Rights Violations in the European and Inter-American Courts of Human Rights*. Iš *International Human Rights Law and Practice: Cases Treaties and Materials*. Martin, F. F.; Schnably, S. J.; Slye, R. C.; Wilson, R.; Falk, R.; Simon, J. S.; Koren, E. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 1991, p. 1120–1170.

25 Shany, Y., p. 153.

26 Trechsel, S.

27 Johnstone, R. L. Cynical Savings or Reasonable Reform? Reflections on a Single Unified UN Human Rights Treaty Body. *Human Rights Law Review*. 2007, 7(1): 173–200.

28 Hudson, A.

29 Žr. Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention [interaktyvus]. Council of Europe. [žiūrėta 2009-09-08]. <<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/194.htm>>.

30 Finding a “rightful place” for human rights. Swissinfo.

klausytų transnacionalinės kompanijos, verslo įmonės ir kitos institucijos, veikiančios valstybės dalyvės jurisdikcijoje, taip pat tarptautinės organizacijos, tokios kaip NATO, JTO bei Pasaulio bankas³¹. Pritardamas Manfredo Nowako siūlymui, Andrewas Claphamas teigia, kad „tradiciškai žmogaus teisių diskursas siejamas su valstybių atsakomybe, tačiau kiti veikėjai taip pat gali būti laikomi atsakingais, pvz., kovotojų grupuotės, tarptautinės organizacijos ir tarptautinės korporacijos. Todėl žmogaus teisių teisėkūra gali apimti ne tik valstybes, bet ir šiuos veikėjus“³².

Penkta, atsižvelgiant į TBT veiklą, kuri *per se* neapsiriboja tik vienu regionu, galima teigti, kad Baudžiamasis teismas negalės teisiškai nagrinėti visų padarytų arba daromų nusikaltimų, kurie patenka į šio Teismo jurisdikciją. Dabartinė situacija rodo, kad dabar ir ateityje darbo užteks tiek *ad hoc* tribunolams, tiek ir Teismui, todėl TBT ir *ad hoc* tribunolų veiklos dubliavimasis gali būti naudingas. *Ad hoc* tribunolai, kuriems nagrinėjami klausimai yra artimesni, turi galimybę nedelsdami gauti su minėtais klausimais susijusius įrodymus, o pasibaigus konkrečiam klausimo baudžiamajam procesui, pereinamuoju laikotarpiu, kol bus visiškai sukurta institucija, jie gali mokyti vietinius teisės ekspertus, pasiliksiančius toje teritorijoje net ir pasibaigus teismo darbui³³. Analogiškai galima daryti prielaidą, kad ir TŽTT bei (gal būt) paraleliai egzistuojantys komitetai gali tik sustiprinti universalią žmogaus teisių apsaugą, jei tik bus pasirinkti tokią galimybę suteikiantys modeliai.

3. Naujosios institucijos funkcionavimo modelių analizė

JTVŽTK pasiūlytas bendros institucijos projektas numato kelias būsimos sistemos modeliavimo galimybes: bendra institucija be rūmų, paraleliai veikiančios rūmai, rūmai, padalyti pagal funkcijas (valstybių pranešimai ir individualios peticijos būtų nagrinėjamos atskirai), rūmai, nagrinėjantys atitinkamas žmogaus teisių sutartis, rūmai, nagrinėjantys skirtingas žmogaus teisių temas, rūmai, kurių veikla susijusi su atskirais regionais. Tačiau reikia paminėti, kad pateikiami ir su modeliais susiję galimi nesklaidumai. Pavyzdžiui, labai tikėtina, kad pasirinkus bendros žmogaus teisių institucijos be rūmų modelį, esant dideliame narių skaičiui, rūmus gali ištikti buvusios Žmogaus teisių komisijos likimas, kai buvo sunku pasiekti konsensuą, o Komisijos veikla buvo visiškai paralyžiuota. Tuo tarpu rūmai, pasiskirstę pagal žmogaus teisių sutartis, gali imti dubliuoti funkcijas, todėl būtina, kad visi rūmai vadovautųsi vienodomis veiklos taisyklėmis, jų nariai nuolat keistųsi informacija su kitais rūmais ir būtų sudaryta galimybė vienos srities ekspertams dalyvauti kitos srities ekspertų posėdžiuose. Manfredo Nowako nuomone, tokiam teismui netgi būtų galima priskirti tų ankstyvųjų Jungtinių Tautų sutarčių, kurios nenumato jokių žmogaus teisių gynimo arba priežiūros, mechanizmų

31 Nowak, M. *Protecting Dignity: An Agenda for Human Rights*.

32 Finding a “rightful place” for human rights. Swissinfo.

33 Kerr, R. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an Exercise in Law, Politics, and Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 42.

jurisdikciją³⁴. Kitų mokslininkų manymu, nusteigiant naujos institucijos būtų galima išnaudoti esamą Žmogaus teisių komiteto potencialą, todėl paraleliai teikiama TŽTT steigimo pasiūlymams yra siūloma modifikuoti ŽTK funkcijas, pertvarkant jas pagal bendros žmogaus teisių institucijos modelį.

Labiausiai JTVŽTK pasiūlymo esmę atitiktų Thomo Buergenthalio modelis. Jo manymu, esamos konvencinės institucijos turėtų būti keičiamos dviem konsoliduotais komitetais, nagrinėjančiais individualias peticijas ir valstybių pranešimus, vėliau šią struktūrą papildant TŽTT. Kritikuodamas padidėjusius komitetų darbo krūvius nagrinėjant individualias peticijas, Thomas Buergenthalis teigia, kad būtų logiška padalyti esamas funkcijas tarp komitetų, o TŽTT nuomonė tuo tarpu galėtų būti patariamoji³⁵. Henris Steineris, analizuodamas Žmogaus teisių komiteto potencialą, taip pat laikosi pozicijos, kad modifikavus mandatą kaip bendra institucija gali veikti esamas Žmogaus teisių komitetas. Jis teigia, kad šis Komitetas galėtų atlikti konstitucinio teismo funkciją. Taip pat jis pripažino, kad žmogaus teisių aktyvistai siektų naujos reformos ir bandytų steigti nuolat veikiančią Žmogaus teisių teismą, kuris perimtų dabartinių komitetų struktūrą, kompetenciją ir jam būtų suteikti įgaliojimai priimti privalomus sprendimus³⁶.

Kita vertus, diskusijos dėl TESKTP papildomo protokolo parodė, kad valstybės nėra linkusios visiškai panaudoti Žmogaus teisių komiteto potencialo. Rengiant TESKTP papildomo protokolo projektą buvo svarstyta galimybė dėl TESKTP nuostatų teikiamų individualių peticijų nagrinėjimą patikėti Žmogaus teisių komitetui manant, kad ši kompetencija būtų patikėta labai kvalifikuotiems ekspertams. TESKTP papildomo protokolo rengėjai turėdami omenyje, kad toks procesas Žmogaus teisių komitete būtų susijęs su svarbiais komiteto ekspertizės ir sudėties pokyčiais, tikėjosi minėtą transformaciją įgyvendinti išgaliojus TESKTP papildomam protokolui³⁷. Siekiant įgyvendinti šią reformą, buvo siūloma, kad ECOSOC'as priimtų naują rezoliuciją, kuri keistų dabar galiojančią 1985/17 rezoliuciją. Naujosios rezoliucijos būtų išplėstos Žmogaus teisių komiteto funkcijos, suteikiant jam kompetenciją svarstyti individualius pranešimus remiantis TESKTP. Martino Scheineno nuomone, tokia reforma būtų buvusi didžiausias postūmis žmogaus teisių sutarčių monitoringo link, kadangi abu 1966 m. paktai būtų prižiūrimi tos pačios institucijos, kaip kad ir buvo numatyta ankstyvosiose diskusijose dėl Visuotinės žmogaus teisių chartijos užtikrinimo³⁸. Kadangi galutiniu TESKTP papildomo protokolo variantu atsisakyta idėjos vienam komitetui patikėti dviejų sutarčių priežiūrą, galima daryti prielaidą, kad valstybės ir ateityje nepritaris Žmogaus teisių komiteto vaidmens kaitai. Todėl mokslininkai, pasinaudodami JTVŽTK pasiūlyme paliktomis atviromis galimybėmis diskusijoms, siūlo ne transformuoti Žmogaus teisių

34 Pavyzdžiui, tokios sutartys būtų Konvencija dėl genocido uždraudimo, Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso ir kt.

35 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*. Bayefsky, A. F. (ed.). The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 301.

36 Alston, P.; Crawford, J., p. 49.

37 Scheinin, M. The Proposed Optional Protocol to the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: a Blueprint for UN Human Rights Treaty Body Reform - Without Amending the Existing Treaties. *Human Rights Law Review*. 2006, 6.

38 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*, Bayefsky, A. F. (ed.), p. 301.

komitetą, o stiprinti naujos institucijos vaidmenį įgyvendinant peticijų teisę ir formuojant žmogaus teisių jurisprudenciją. Analizuodami galimus naujos (teisminės) institucijos veikimo modelius, mokslininkai (Stefanas Trechselis, Philipas Alstonas, Manfredas Nowakas, Yuvalis Shany, Thomas Buergenthalis, Reinas Mülersonas) siūlo skirtingus modelius, kaip turėtų atrodyti pati institucija ir kokią vietą ji užimtų esamoje tarptautinėje aplinkoje. Mokslininkų siūlymai vieni kitiems prieštarauja: vieni siūlo apeliacinio, kiti – konstitucinio teismo modelį.

Šiuo metu egzistuojantys tarptautiniai teismai neturi jokios hierarchijos, nėra ir jokio tarptautinio teismo, kuris galėtų būti apeliacinė instancija. Tas pat pasakytina ir kalbant išimtinai apie žmogaus teisių teismines bei kvaziteismines institucijas. Nors TPPTP nuostatos visada reikalauja pasinaudoti visomis galimomis vidaus gynybos priemonėmis, tačiau tokia formuluotė jokių būdu nereiškia, kad jis atlieka apeliacinės instancijos vaidmenį. Tuo tarptautinė sistema skiriasi nuo nacionalinių sistemų. Kaip teigia Yuvalis Shany, vienintelis teismas, kuris pagal egzistuojančią sistemą turėtų tokį potencialą, yra Tarptautinis Teisingumo Teismas, kadangi, būdamas nuolatinis teismas, jis nėra ribojamas *ratione materiae*³⁹. Tačiau Yuvalis Shany ginčija, kad tokią sistemą sukurti yra neįmanoma dėl *stare decisis* doktrinos⁴⁰ ir precedento nebuvimo tarptautinėje teisėje. Tokią hierarchiją sukurti trukdytų ir žemas koordinacijos lygis tarp teismų, nepaisant to, kad tam tikrais atvejais teismai remiasi kitų teismų sprendimais⁴¹. Tačiau panašu, kad Stefanus Trechselis šiai nuomonei prieštarautų. Jo nuomone, TŽTT galėtų būti kuriamas pagal kelis scenarijus: sukuriant piramidės modelį, pasirenkant TBT modelio analogą arba broliško paralelinio su Tarptautiniu Teisingumo Teismu veikimo modelį⁴². Remiantis piramidės modeliu, regioninių žmogaus teisių užtikrinimo instrumentų (Afrikos, Amerikos ir Europos modelių) sistema turėtų išplisti po visą pasaulį, o regioninės sistemos asimiliuotųsi pagal europinius standartus. Tokia asimiliacija būtų labai palanki individui, o TŽTT galėtų formuoti vienodą žmogaus teisių aiškinimą. Stefano Trechselio manymu, toks teismas netgi galėtų būti galutinė apeliacinė instancija. Stehanas Trechselis, atmesdamas bet kokią galimybę, jog Žmogaus teisių teismas atliktų apeliacinės instancijos vaidmenį bylose, nagrinėtose Tarptautiniame Teisingumo Teisme, mano, kad jis galėtų tapti apeliacine instancija regioniniuose žmogaus teisių teismuose priimtiems sprendimams. Tokie idėjai pritarė ir Thomas Buergenthalis, kuris palaiko apeliacinės funkcijos idėją ir mano, kad individai galėtų skųsti konsoliduotų komitetų priimtus sprendimus ir siūlytų patikėti šią kompetenciją specialiai įsteigtiems Tarptautinio Teisingumo Teismo arba TBT papildomiems rūmams⁴³. Tačiau, autorės nuomone, tai gali būti kiek per drąsus vertinimas, kadangi regioninių institucijų steigiamųjų doku-

39 Shany, Y., p.109.

40 Remiantis *Stare decisis* doktrina vienoje byloje priimti sprendimai turėtų būti gairėmis ateityje sprendžiant skirtingų šalių bylas. Tačiau ši doktrina niekada nebuvo pripažinta priimtina tarptautinėje teisėje. Plačiau žr.: Statute of International Court of Justice, Art. 59, 26 June 1945, Annex to the Charter of the United Nations, XV UNCIO Doc. 355. T. p. Shany, Y., *op.cit.*, p. 25.

41 Shany, Y., *op. cit.*, p.112.

42 Trechsel, S.

43 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*. Bayefsky, A. F. (ed.), p. 301.

mentų ir pagrindinių regioninių žmogaus teisių katalogų nuostatos rodo, kad tam tikro regiono valstybės pagrindines teises taiko atsižvelgdamos į savo regiono specifiką. Aki vaizdus ir nerimą keliantis pavyzdys gali būti Arabų žmogaus teisių chartijos nuostatos, kurios iš principo reiškia, kad arabų valstybės nėra linkusios taikyti universalių (t. y. vakarietišku) standartų. Tuo tarpu Manfredas Nowakas⁴⁴ visiškai paneigdamas apeliacinės instancijos vaidmenį teigia, kad individualios peticijos gali būti priimamos tik išnaudojus visas vidaus gynybos priemones ir mano, kad valstybės turi sudaryti galimybę žmogaus teisių pažeidimų aukoms nacionaliniuose teismuose tiesiogiai remtis žmogaus teisių sutartimis, ir tik tuo atveju, jei padaryta žala nebus kompensuojama, asmuo galėtų kreiptis į teismą.

Siūlydamas kitas alternatyvas, Stefanus Trechselis mano, kad TŽTT ir TBT statusas galėtų būti vienodas, kaip ir ta pati administracinė sistema, pavyzdžiui, vienas registras. Kalbant apie TBT ir TŽTT santykį, teoriškai galima būtų daryti prielaidą, jog tuo atveju, jeigu Jungtinės Tautos kada nors ateityje priimtų Konstituciją, TBT galėtų tapti aukščiausiuoju teismu, o Žmogaus teisių teimas atliktų konstitucinio teismo vaidmenį, kadangi Baudžiamojo Teismo statutą nenumato galimybės tapti apeliacine instancija. Tokiu atveju, remiantis Vokietijos pavyzdžiu, susidarytų galimybė teikti Aukščiausiojo teismo sprendimus Konstituciniam teismui, o esant šiam modeliui būtų galima tikėtis, kad jo standartai būtų taikomi ir nacionaliniams baudžiamiesiems teismams arba tribunolams.

Tuo tarpu kiti mokslininkai siūlo svarstyti dar 1950 m. pateiktą teisėjo Herscho Lauterpachto pasiūlymą keisti Tarptautinio Teisingumo Teismo 34 straipsnį, plečiant Teismo kompetenciją svarstyti valstybių ir individų, privačių bei viešų institucijų ginčus⁴⁵. Jei būtų įsteigta nauja vieninga žmogaus teisių institucija, Michaelis O'Flaherty ir Claire O'Brien⁴⁶ baiminasi, ar jos atliekamos funkcijos nesidubliuotų su Žmogaus teisių tarybos funkcijomis. Autorė pritarė Stefano Trechselio nuomonei, jog, įsteigus teisminę instituciją, dubliavimosi neabejotinai būtų išvengta, nes jų santykiai būtų analogiški Saugumo Tarybos ir Tarptautinio Teisingumo Teismo santykiams arba Tarybos vaidmuo galėtų būti lemiamas užtikrinant Teismo sprendimus, kaip tai daro Europos Tarybos Ministrų komitetas.

Nors JTVŽTK mano, kad vieningos institucijos priimamos išvados bus reikšmingesnės, tačiau, autorės nuomone, išvadų reikšmei padidinti gali nepakakti vien įsteigti vieningą instituciją.

Autorės nuomone, atsižvelgiant į silpniausius dabartinės teisinės sistemos bruožus, naujoji institucija turėtų pasižymėti bruožais teisminės organizacijos, turinčios galią priimti privalomus valstybėms dalyvėms sprendimus ir įpareigoti jas atlyginti padarytą žalą nukentėjusiems nuo žmogaus teisių pažeidimų. Pritardama Thomo Buergenthalio pozicijai, autorė mano, kad tokia institucija galėtų būti steigiama JTO išplečiant dabartinę Tarptautinio Teisingumo Teismo kompetenciją priimti ir nagrinėti iš JTO kon-

44 Nowak, M. *Protecting Dignity: An Agenda for Human Rights*.

45 Alfredsson, G.; Grimheden, J.; Ramcharan, B.G.; Zayas, A. *International Human Rights Monitoring Mechanisms*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2001, p. 484.

46 O'Flaherty, M.; O'Brien, C., p. 141–172.

vencinių žmogaus teisių institucijų persiunčiamas bylas, turinčias ypač didelę reikšmę žmogaus teisių jurisprudencijai bei žmogaus teisių teisės plėtrai. Tokia institucija galėtų funkcionuoti kaip atskirėji ir Tarptautinio Teisingumo Teismo rūmai. Taip būtų užtikrintas vienodas žmogaus teisių sutarčių aiškinimas tiek nagrinėjant valstybių bylas, tiek ir individualias peticijas. Be to, nors kai kurie ekspertai abejoja, ar nauja institucija galėtų tinkamai užtikrinti žmogaus teisių apsaugą, autorės manymu, nereikėtų nuogąstauti dėl galimos institucijos kompetencijos nagrinėti žmogaus teisių bylas, kadangi dauguma dabartinių Tarptautinio Teisingumo Teismo teisėjų užėmė šias pareigas prieš tai dirbę būtent žmogaus teisių institucijose – JTO komitetuose arba regioniniuose žmogaus teisių teismuose, ir būtent dėl šios priežasties šis teismas šiuo metu skiria ypač daug dėmesio žmogaus teisėms bei valstybių išpareigojimams⁴⁷.

4. Trojos arkllys ar nauja reforma?

Nors žmogaus teisių institucijos gali modifikuoti savo veiklą, pavyzdžiui, keisdamos savo veiklos taisykles, tačiau yra ribos, kuriose šios institucijos gali veikti nepriklausomai. Žmogaus teisių sistemos silpnybės atsiranda dėl to, kad valstybės suteikia ribotus mandatus konvencinėms institucijoms, neturinčioms nei efektyvių teisinių galių, nei pakankamų išteklių. Veikiančių *ad hoc* principu konvencinių institucijų reforma turėtų plėsti jų vykdomas funkcijas ir suponuoti didesnę atsakomybę komitetų nariams⁴⁸. Autorės nuomone, Jungtinių Tautų sistemai tenka itin sunkus uždavinys – vienodinti visų regionų žmogaus teisių standartus ir bandyti diegti universalius (Azijos bei islamiškų valstybių nuomone, vakarietiškus) standartus. Nors regioninės žmogaus teisių sistemos siekia maksimaliai vienodinti pamatinės regioninės žmogaus teisių sutarties nuostatų interpretaciją, tokio masto unifikavimo uždavinys tenka tik universaliosioms žmogaus teisių gynimo institucijoms. Siekiant vienodinti standartus taip, kad individo teisės būtų traktuojamos vienodai visuose žemynuose, būtini tam tikri kompromisai, kurie dažniausiai susiję su sistemos funkcionavimo silpninimu. Kritikai, lygindami regioninių (ir pirmiausia Europos) bei universaliųjų institucijų veiklą, pirmiausia atkreipia dėmesį į palyginti su regioninėmis teisminėmis institucijomis, menką komitetų vaidmenį ir nereikšmingas reformas siekiant pagerinti universaliųjų institucijų funkcijas. Kita vertus, nors ir pripažįstant teisminių bei konvencinių institucijų skirtumus, veiklos ypatybes ir paprastai didesnę regioninių institucijų efektyvumą (išskyrus Afrikos žmogaus teisių sistemos pavyzdį), tačiau reikia pasakyti, kad daugelio mokslininkų efektyviausia laikoma priėmus naujas nares taip pat susiduria su kliūtimis, labiau būdingomis universalijai žmogaus teisių sistemai. Pirmiausia tai pasakytina apie valstybių priešinimąsi kiekvienam pasiūlymui stiprinti tarptautinių institucijų kompetenciją valstybėms. Pavyzdžiui, Rusijos pozicija vilkinti EŽTK 14 protokolo ratifikavimą ir atidėlioti jo įsigaliojimą tik dėl to, kad prieš ją yra teikiamas itin didelis peticijų skaičius, pagrindžia žmogaus teisių sistemų (regioninių ir universaliųjų) veiklos šioje valstybėje

47 Skouteris, T.; Vermeer-Künzli A., p.18.

48 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*. Bayefsky, A. F. (ed.), p. 296.

problemiškumą. Be to, reikia pažymėti, kad nors iki šiol Europos sistema tokių iššūkių, su kokiais susiduria Jungtinių Tautų komitetai, neturėjo, kadangi visos valstybės, nepaisant religinio, socialinio faktoriaus ir istorinių skirtumų, visų pirma yra vakarietiškos kultūros produktas, tačiau, autorės manymu, EŽTT jau ima jausti kultūrinių skirtumų įtaką bylose dėl religijos, žodžio ir įsitikinimų reiškimo⁴⁹, taip pat ir didžiulį kai kurių valstybių pasipriešinimą vykdyti Teismo sprendimus. Todėl autorė daro prielaidą, kad ateityje Teismas vis dažniau susidurs su sunkumais formuodamas bendruosius Europos žmogaus teisių standartus, viena vertus, dėl didesnės kultūrinės marginalizacijos, kita vertus, dėl šiuo metu galiojančios kardinaliai skirtingos valstybių praktikos tam tikrais klausimais (Teismas dėl Europoje galiojančių įstatymų skirtumų iki šiol vengia spręsti eutanazijos, negimusio vaiko apsaugos ir gėjų santuokos klausimus, tačiau tie klausimai ilgainiui iškilis pakartotiniai). Tuo tarpu universaliosios žmogaus teisių institucijos ir pati universalioji žmogaus teisių sistema, būdama priklausoma nuo JTO valstybių narių kultūrinių, politinių, teisinių ir moralinių įsitikinimų, turi veikti itin subtiliais metodais, kurie stiprintų dabartinę sistemą. Todėl palankiai vertinantys sistemos reformą mokslininkai realistiškai vertina galimos reformos mastą ir mini problemas, su kuriomis dabartinė JTO žmogaus teisių sistema jau susidūrė ir kurios, labai tikėtina, gali tapti Trojos arkliais naujos institucijos steigimo kelyje ir jos veikloje. Nesant konkretaus būsimos modelio pavyzdžio, išskyrus šiuo metu egzistuojančių teisminių ir kvaziteisminių žmogaus teisių gynimo institucijų pavyzdžius, autorės nuomone, palankiausia būtų remtis jau egzistuojančio TBT bei *ad hoc* tribunolų praktika ir darant analogiškas paraleles bandyti išanalizuoti galimas naujas žmogaus teisių teisminės institucijos problemas.

Pirmąją naujosios sistemos problema ir viena iš tokių TBT ir TŽTT paralelių gali tapti įkūrimo tikslas – sukaupti patirtį, lemiančią didesnę abiejų teisminių institucijų jurisprudencijos nuoseklumą. Kaip ir *ad hoc* tribunolų ir TBT tarpusavio ryšių atveju⁵⁰ yra nuogaustaujama, kad konvencinių institucijų jurisprudencija skirsis nuo TŽTT. Tuo atveju, jei būtų pasirinktas JTVŽTK siūlomas variantas priimti sutartis keičiantį protokolą, paliekant paraleliai funkcionuojančius komitetus, remiantis TBT ir kai kurių *ad hoc* tribunolų (pvz., Raudonųjų khmerų tribunolas, veikiantis Kambodžoje) veikla, sistema būtų dubliuojama, ir tokio dubliavimo pasekmes kol kas sunku nuspėti. Viena vertus, tinkamai pasirinktas sistemos modelis gali sustiprinti sistemą, jei konvencinės žmogaus teisės institucijos ir teisminė institucija būtų sujungtos į vieną grandį ir tarp jų būtų nepriekaištinga veiksmų koordinacija arba subordinacija. Tačiau, jei būtų nuspręsta steigti teisminę instituciją ir greta veikiančias konvencines institucijas, kurių nesietų jokie funkciniai ryšiai, tai tik labiau komplikuoūtų priežiūros mechanizmą ir greičiau lemtų kompetencijų skirtingumą, o ne bendrą standartų formavimą.

Antroji problema yra susijusi su valstybių prisiimtų žmogaus teisių katalogų peržiūra. Tokios sistemos reformą atsargiai vertina ne tik mokslininkai, bet ir praktikuojantys JTO sistemos teisininkai. Pokalbio su autore metu Pasaulinės organizacijos prieš kankinimą (toliau tekste – OMCT) teisininkas Borisas Wijkströmas išsakė nuomonę,

49 Žr.: *Ben El Mahi and others v. Denmark*, No. 5853/06, (EŽTT) 2006.

50 *Internationalised Criminal Courts and Tribunals: Sierra Leone, East Timor, Kosovo and Cambodia*. Roma, C. P. R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 408–411.

kad sistema turėtų būti keičiama atsargiai, kadangi galimybė ratifikuoti steigiamąją sutartį sudarys valstybėms galimybę sistemos kaitą išnaudoti palankiai sau. Teisininko teigimu, komitetai jau dabar kiek įmanoma remdamiesi savo diskrecija kaip įmanydami diskretiškiau bando varžyti valstybes savo veiklos taisyklėmis, nes, priešingu atveju, nuo valstybių valios priklausoma sistema gali visiškai sugriūti. Net ir tuo atveju, jei valstybės narės norėtų pakeisti šiuos instrumentus, reformos pabaiga gali būti greičiau žalinga nei naudinga. Nepaisant kokia netobula būtų teisinė struktūra, geriau yra dirbti vadovaujantis esama teisine sistema, negu bandyti ją pakeisti. Vien faktas, kad papildomas protokolai nenurodo, jog Žmogaus teisių komiteto sprendimai yra privalomi valstybėms narėms ir nėra jokių užtikrinimo mechanizmų, buvo aiškus tarptautinės bendrijos sprendimas, rodantis tiek pačių žmogaus teisių sutarčių, tiek ir tarptautinės sistemos silpnumą. Valstybės buvo linkusios greičiau nustatyti privalomų teisių katalogus, tačiau nesukūrė joms privalomų užtikrinimo mechanizmų, užsitikrinamos galimybės laikytis sau naudingų standartų⁵¹. Neatsižvelgiant į tai, ar būtų pasirinktas teisminės institucijos, ar tiesiog vieningos institucijos (net ir Žmogaus teisių komiteto su keliais rūmais) modelis, gali kilti grėsmė, kad valstybės ims manipuliuoti jau prisiimtais išpareigojimais ir gali bandyti peržiūrėti prisiimtų išpareigojimų katalogus. Galiausiai naujasis teismas arba neteisminė institucija gali tapti ne tik valstybių valios įkaite, bet taip pat bus labai apribotas ir pačių valstybių išpareigojimų katalogas, arba valstybės mėgins šantažuoti teismą, grasindamos denonsuoti žmogaus teisių sutartis. Tokius nuogaštavimus patvirtina ir buvusi valstybių (Jamaikos, Trinidado ir Tobago bei Gajanos) praktika, rodanti valstybių norą denonsuoti TPPTP papildomą protokolą ir Amerikos žmogaus teisių konvenciją (toliau tekste – AŽTK). Įdomu, kad Trinidadas ir Tobagas bei Gajana netrukus prisijungė prie TPPTP papildomo protokolo su nauja išlyga, ribojančia galimybę mirties bausme nuteistiems asmenis pateikti individualias peticijas. Žmogaus teisių komitetas Trinidado ir Tobago naująją išlygą pripažino negaliojančia, todėl 2000 m. ši valstybė pakartotinai denonsavo TPPTP papildomą protokolą, nors neoficialus Karibų jūros valstybių TPPTP papildomo protokolo denonsavimo motyvas buvo siekimas išlaikyti mirties bausmę ir sumažinti tarptautinių žmogaus teisių institucijų kišimąsi⁵². Pasiteisindamos Karibų jūros valstybės teigė, kad denonsavus TPPTP valstybių praktika atitiks baudžiamosios justicijos sistemos nacionalinius standartus, nustatytus *Pratt and Morgan v. Attorney-General of Jamaica* byloje⁵³. O oficiali AŽTK denonsavimo priežastis buvo nurodyta kaip Amerikos žmogaus teisių komisijos atsisakymas užtikrinti, kad mirties bausmės bylos bus išnagrinėtos per *Pratt and Morgan* nusatytą laiko tarpą. Trinidadas ir Tobagas tapo vienintele valstybe, denonsavusia AŽTK, nors 1999 m. prieš priimant *Pratt and Morgan* sprendimą denonsuoti žmogaus teisių sutartis grasinosi Ja-

51 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*, Bayefsky, A. F. (ed.), p. 163.

52 Bates, E. Avoiding Legal Obligations Created by Human Rights Treaties. *International & Comparative Law Quarterly*. 2008, 57: 751–788.

53 *Pratt and Morgan v. Attorney-General of Jamaica (Privy Council Appeal No.10 of 1993)* byla nustatė, kad nacionalinės ir tarptautinės mirties bausmės bylos turi būti užbaigtos per penkerius metus. Byla prieinama internete adresu <http://www.privacy-council.org.uk/files/pdf/JC_Judgments_pre_1999_no_8.pdf>.

maika, Haitis, St. Kitts ir Nevis, Barbadosas ir Surinamas⁵⁴. Reaguodamas į analogiškus Peru grasinimus denonsuoti Amerikos žmogaus teisių teismas (toliau tekste – AŽTT) kompetenciją svarstyti individualias peticijas, AŽTT pripažino, kad vienintelis kelias denonsuoti Teismo kompetenciją yra visiškai denonsuoti AŽTK⁵⁵. Atsižvelgdama į tokius, nors ir pavienius, valstybių bandymus manipuliuoti individualios peticijos teise bei į Žmogaus teisių komiteto ir kitų konvencinių institucijų šiandieninę praktiką, autorė mano, kad pasirinkus teisminę institucijos variantą valstybės gali iš karto atsisakyti teismo steigimo dokumento arba jį ratifikuoti, arba primygtinai reikalaus, kad galutiniame steigimo dokumento variante būtų palikta erdvė valstybių išlygoms. O jeigu bus pasirinktas neteisminės institucijos variantas, gali būti gana sunku formuoti jurisprudenciją ir įtvirtinti tarptautinės peticijos teisės svarbą.

Trečiasis probleminis reformos aspektas būtų adekvatus naujosios institucijos finansavimas. Jungtinių Tautų konvencinių institucijų plėtra, kaip ir didėjantys komitetų krūviai, gali būti kontroliuojami tik atlikus naują reformą, kuri, J. Crawfordo teigimu⁵⁶, yra neabejotinai susijusi su finansais. Bet kokiai reformų programai įgyvendinti būtinos didžiulės finansinės implikacijos, visų pirma susijusios su personalo ir funkcijų plėtra. Įgyvendinant reformą, sutarčių konsolidacija ir galutinis vieningos institucijos įkūrimas atitinkamai susijęs su Sekretoriato įsteigimu. Gerai žinoma, kad Jungtinėms Tautoms nuolat stinga finansavimo, nes daugelis valstybių (viena iš žymiausių skolininkių yra JAV) nemoka įmokų. Ir nors buvo siūlomi įvairūs finansavimo mechanizmai, kol kas konvencinės sutartinės institucijos finansuojamos netolygiai⁵⁷. Tokią situaciją parodo ir JTVŽTK steigimas, kurio mandatas nors ir buvo apibūdintas kaip „pirmojo Jungtinių Tautų pareigūno, kuris bendrauja su valstybėmis žmogaus teisių klausimais nelaukdamas mandato iš politinių institucijų“. Tačiau realiai jo funkcijai vykdyti buvo skirti netolygūs finansiniai ir žmogiški ištekliai⁵⁸. Nepriklausomo finansavimo svarbą veiklai pajuto ne tik konvencinės žmogaus teisių institucijos, bet ir TBT bei *ad hoc* tribunolai, o konkrečiau – Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai⁵⁹, jau susidūręs su finansavimo problema⁶⁰. Valstybės steigdamos tribunolą susidūrė su jo veiklos ribų nustatymo ir netgi administracinių klausimų problema. Kaip teigė teisėjas Antonio Cassese, „norint, kad funkcionuotų tarptautinis baudžiamasis tribunolas, šioms funkcijoms vykdyti reikia keleto dalykų [...]: teismo salės, [...] teisėjų ir prokurorų, taip pat personalo [...], apsaugos darbuotojų, kurie saugotų teisėjus, teisiamuosius ir aukas. Akivaizdu, kad logistiniai reikalavimai yra itin dideli ir skiriasi nuo [kitų] JT adminis-

54 Bates, E. *op. cit.*, p. 751–788.

55 *Ivcher Bronstein v. Peru*, I/A Crt HR Ser C No54 (1999), §40, 46, 50; *Constitutional Court v. Peru*, I/A Ct HR Ser C No 55 (1999) §39, 45, 49.

56 Alston, P.; Crawford, J., p. 473.

57 *Ibid.*

58 Higgins, R. *Human Rights in the International Court of Justice. Is The Protection of the Individual in International Law*. Skouteris, T., Vermeer-Künzli, A. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 47. Taip pat žr.: *Human Rights Reference Handbook*. Sepúlveda, M.; van Banning, T.; Gudmundsdóttir, G. D.; Chamoun, C.; Genügen, W. I. M. (eds.). Tilburg: University for Peace, 2004, p. 65–66.

59 Kerr, R., p. 42.

60 Romano, C. P. R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K., p. 408–411.

tracinių institucijų.⁶¹ Su šių funkcijų vykdymu susijęs Jugoslavijos tribunolo finansavimas (veiklos pradžioje patvirtintas biudžetas sudarė 32 milijonus JAV dolerių) pasirodė nepakankamas, kad ši institucija veiktų visu pajėgumu. Minėta suma padengė nuomos, paslaugų, įrangos ir personalo išlaidas, tačiau mažiau nei 2 procentai buvo skirti tyrimo procesui. Todėl tribunolo teisėjai oficialiai kreipėsi į Generalinį Sekretorių, prašydami atleisti Tribunolą nuo „drastiškų finansinių priemonių“, kurias nustatė JT institucijų administravimo ir tvarkymo biuras, pavaldus Generalinio Sekretoriaus pavaduotojui. Problema buvo iš dalies išspęsta, kadangi JT narės buvo skolingos organizacijai daugiau nei 3,1 milijardą JAV dolerių, iš kurių pusę turėjo sumokėti JAV. Todėl buvo nuspręsta, kad pusė Tribunolo biudžeto bus papildyta iš Taikos palaikymo biudžeto. O Tribunolas, kad galėtų funkcionuoti, pasirėmė savanoriškom valstybių dotacijom, personalu ir ištekliais. Savanoriški indėliai sudarė 5 389 795 JAV dolerių, neskaičiuojant vaizdo kamerų ir kompiuterių. Iki 2002–2003 m. Tribunolo biudžetas buvo padidintas iki 223 169 800 JAV dolerių⁶². Analogiškai dabartinę finansinę situaciją vertina ir žmogaus teisių institucijų nariai kalbėdami apie konvencinių institucijų reformą. Štai, pavyzdžiui, Davidas Kretzmeris vertindamas vien Žmogaus teisių komiteto galimą reformą (ir neturėdamas omeny teisminės institucijos steigimo) teigia, kad politiniai apribojimai gali apsunkinti Žmogaus teisių komiteto reformą, apsiribojant tik TPPTP ir jo papildomo protokolo pakeitimų priėmimu. Žmogaus teisių komiteto nario nuomone, JTO žmogaus teisių gynimo mechanizmas yra gyvybiškai priklausomas nuo išteklių, kurie kol kas yra tik mažinami, todėl viena iš galimybių, kurią vertėtų apsvarstyti, yra galimybė gauti finansavimą iš nepriklausomų, nevyriausybinų fondų. Toks finansavimo mechanizmas gali turėti įtakos nagrinėjant pranešimus nevaržant Komiteto laisvės⁶³. Tokią išvadą daro ir Reinas Mülersonas. Jis, išnagrinėjęs JTO žmogaus teisių sistemą, siūlo pagraisinti JTO žmogaus teisių centro personalą bei padidinti jam skirtą finansavimą. Tačiau reikia turėti omenyje, jog tuo atveju, jei valstybės nebus suinteresuotos naująja žmogaus teisių funkcionavimo sistema arba abejos dėl jos poreikio, viltis gauti pakankamai finansų yra daug mažesnė, nebent vienos iš didžiausių JTO sistemos rėmėjų mainais už poziciją naujojoje institucijoje sutiks prisidėti prie finansavimo, kaip kiek kitu atveju tai parodė JAV situacija. Iš JTO Žmogaus teisių komisijos pašalinus JAV, šios valstybės Kongresas nusprendė suspenduoti 244 milijonų JAV dolerių skolą Jungtinėms Tautoms ir teigė, kad JAV nemokės skolos, kol nebus priimta atgal į Komisiją. Toks Kongreso požiūris supanavo pavojingą precedentą, kadangi nors nemažai šalių buvo išbalsuotos iš JTO įstaigų, vis dėlto pirmą kartą buvo atsisakoma mokėti skolą⁶⁴.

61 Kerr, R., p. 42.

62 *Ibid.*, p. 45.

63 *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*, Bayefsky, A. F. (ed.), p.164.

64 2001 m. pirmą kartą nuo 1947 m. nebuvo atnaujinta vieta Žmogaus teisių komisijoje. Už JAV pašalinimą balsavo tiek jai palankios valstybės (Prancūzija, Austrija ir Švedija), tiek ir priešiška nusiteikusias. Kaip teigė Human Rights Watch, pastaraisiais metais JAV dažnai neparemdavo iniciatyvų Komisijoje ir arba ji balsuodavo viena, arba prieštaruodavo priimant svarbius sprendimus. Plačiau žr.: Zunes, S. US Arrogance on Display in UN Human Rights Commission Flap [interaktyvus]. *Foreign Policy in Focus* [žiūrėta 2009-09-07]. <www.fpif.org/commentary/0105unhr.html>; *Human Rights Watch*. U.N. Rights Body Admits Abusive Members [interaktyvus]. [žiūrėta 2005-03-12]. <www.hrw.org/english/docs/2001/05/03/sudan135_txt.htm>.

Remiantis buvusios Jugoslavijos tribunolo ir TBT steigimo patirtimi galima teigti, kad ketvirtoji problema gali kilti dėl politinių bei diplomatinių kliūčių. Jeigu galutinis rezultatas netenkins valstybių steigėjų, jos gali apriboti naujosios institucijos jurisdikciją, kaip Jungtinės Amerikos Valstijos pasiūlymą su TBT: „Jungtinės Amerikos Valstijos gerbia valstybių, nusprendusių prisijungti prie TBT, sprendimą, tačiau jos taip pat turi gerbti mūsų sprendimą prie jo nesijungti ar [ne]sudaryti sąlygų TBT jurisdikcijai mūsų piliečių atžvilgiu.“⁶⁵ Suprasdama, kad tolesnis JTVŽTK pasiūlymo įgyvendinimas priklauso nuo valstybių palaikymo ir iniciatyvos bei norėdama detaliau moksliskai įvertinti Pasiūlymo tolesnio įgyvendinimo poreikį⁶⁶, Šveicarija ėmėsi lyderės, propaguojančios Tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo poreikį, vaidmenį. Todėl galima tikėtis, kad Šveicarijai užbaigus inicijuotą studiją, per keletą metų bus parengtas konkretus šios šalies poziciją atspindintis projektas, prie kurio rengimo jau dabar yra kviečiamos prisijungti visos valstybės.

Išvados

Siekdama efektyvesnės JTO žmogaus teisių sistemos reformos ir visų pirma gerinti valstybių pranešimų ir individulių pranešimų nagrinėjimo funkcijas, 2005 m. JTVŽTK pateikė pasiūlymą įsteigti bendrą žmogaus teisių instituciją ir kelis galimus tokios institucijos funkcionavimo modelius. Atsižvelgdama į gana jautrią valstybių reakciją į bet kokią bandymą apriboti jų suverenias teises, JTVŽTK bei nepriklausomas ekspertas neįvardijo vieningos žmogaus teisių institucijos „teismine“, nepaisant to, kad argumentų, palaikančių TŽTT steigimo projektą, yra pakankamai. Minėtas pasiūlymas nebuvo naujas postūmis plėtoti šią temą moksliniuose darbuose, kadangi kalbant apie JTO sistemos veiklos gerinimą ši tema mokslininkų ir ekspertų mokslinėse diskusijose būdavo nuolatine. Nepaisant to, mokslininkai su dideliu susidomėjimu sutiko minėtą pasiūlymą ir vertindami galimos sistemos *pro et contra* yra linkę pareikšti nuomonę dėl teisminės institucijos kūrimo modelio, kuris tarp egzistuojančių konvencinių institucijų ir TBT užpildytų dabartinę universalios žmogaus teisių sistemos funkcionavimo spragą. Pabrėždami pagrindinius palankius sistemai gerinti elementus, mokslininkai mano, kad naujoji institucija, kurios pakaitalu nėra ir negali būti nei viena iš dabar egzistuojančių institucijų, galės priimti privalomus sprendimus dėl padarytos žalos nustatymo nukentėjusiems nuo žmogaus teisių pažeidimo, formuos vienodą tarptautinių žmogaus teisių sutarčių aiškinimą ir vienodų standartų praktiką bei galimai apims didesnę nei tradicinis subjektų ratą nepalikdama atsakomybės naštos už žmogaus teisių pažeidimus tik valstybėms. Kita vertus, mokslininkai mato ir keletą probleminių aspektų, galinčių tapti Trojos arkliais naujojoje sistemoje, kuriuos valstybės gali išnaudoti kaip priemones, maksimaliai apribojančias naujos teisminės institucijos funkcijas bei veiklą. Tokiomis priemonėmis gali tapti išipareigojimų masto pasirinkimas, žmogaus teisių katalogų peržiūra ir būsimos sistemos finansavimas.

65 Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press, 2007, p. 24.

66 *Finding a “rightful place” for human rights*. Swissinfo.

Literarūra

- Alfredsson, G.; Grimheden, J.; Ramcharan, B. G.; de Zayas, A. *International Human Rights Monitoring Mechanisms*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2001.
- Bayefsky, A. F. *The UN Human Rights Treaty System: Universality at the Crossroads*. The Hague: Kluwer Law International, 2001.
- Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*. GA Res. 60/147, 16 December 2005, A/RES/60/147; 13 IHRR 907 (2006).
- Bates, E. Avoiding Legal Obligations Created by Human Rights Treaties. *International & Comparative Law Quarterly*. 2008, 57.
- Ben El Mahi and others v. Denmark*, No. 5853/06, ECHR 2006.
- Cassidy, J. Emergence of the Individual as an International Juristic Entity: Enforcement of International Human Rights. *Deakin Law Review*. 2004, 9(2).
- Concept Paper on the High Commissioner's Proposal for a Unified Standing Treaty Body*. HRI/MC/2006/2, 22 March 2006.
- Council of Europe. *Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention*. <<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/194.htm>>. [interaktyvus]. Council of Europe [žiūrėta 2009-09-09].
- Fontana, B. Damages Awards for Human Rights Violations in the European and Inter-American Courts of Human Rights. Iš *International Human Rights Law and Practice: Cases, Treaties and Materials*. Martin, F. F.; Schnably, S. J.; Slye, R. C.; Wilson, R.; Falk, R.; Simon, J. S.; Koren, E. (eds.). The Hague: Kluwer Law International, 1991.
- Higgins, R. Human Rights in the International Court of Justice. Iš *The Protection of the Individual in International Law*. Skouteris, T.; Vermeer-Künzli, A. (eds). Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Hudson, A. Dangerous Potential: Streamlining the United Nations Human Rights Committees. *Australian Journal of Human Rights*. 2002, Vol. 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-12-19]. <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/AJHR/2002/15.html>>.
- Human Rights Reference Handbook*. Sepúlveda, M.; van Banning, T.; Gudmundsdóttir, G. D.; Chamoun, C.; Genugen, W. I. M. (eds.). Tilburg: University for Peace, 2004.
- I/A Court H. R., *Case of Ivcher-Bronstein v. Peru*. Competence. Judgment of September 24, 1999. Series C No. 54.
- I/A Court H. R., *Case of the Constitutional Court v. Peru*. Merits, Reparations and Costs. Judgment of January 31, 2001. Series C No. 71.
- Internationalised Criminal Courts and Tribunals: Sierra Leone, East Timor, Kosovo and Cambodia*. Romano, C. P. R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Johnstone, R. L. Cynical Savings or Reasonable Reform? Reflections on a Single Unified UN Human Rights Treaty Body. *Human Rights Law Review*. 2007, 7.
- Kerr, R. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an Exercise in Law, Politics, and Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Nowak, M. Protecting Dignity: An Agenda for Human Rights [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-09]. <www.udhr60.ch>.
- Nowak, M. The Need for a World Court of Human Rights. *Human Rights Law Review*. 2007, 7.
- O'Flaherty, M.; O'Brien, C. Reform of UN Human Rights Treaty Monitoring Bodies: A Critique of the Concept Paper on the High Commissioner's Proposal for a Unified

- Standing Treaty Body. *Human Rights Law Review*. 2007, 7.
- Pratt v. Jamaica*, Nos. 210/1986, 225/1987.
- Pratt and Morgan v. Attorney-General of Jamaica*, (Privy Council Appeal No. 10 of 1993).
- Statute of International Court of Justice, Art. 59, 26 June 1945, Annex to the Charter of the United Nations, XV UNCIO Doc. 355.
- Swissinfo informacija. Finding a «rightful place» for human rights.
- Swissinfo [interaktyvus]. 2008-12-05 [žiūrėta 2009-02-02]. <http://www.swissinfo.ch/eng/front/Finding_a_rightful_place_for_human_rights.html?siteSect=105&sid=10058768&rss=true&ty=st&ref=ti_spa>.
- Shany, Y. *The Competing Jurisdiction of International Courts and Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Scheinin, M. The proposed Optional Protocol to the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: a Blueprint for UN Human Rights Treaty Body Reform – Without Amending the Existing treaties. *Human Rights Law Review*. 2006, 6.
- Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Alston, P., Crawford, J. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- The United Nations Human Rights Treaty System in the 21st Century*. Bayefsky, A. F. (ed.). The Hague: Kluwer Law International, 2000.
- Trechsel, S. A World Court for Human Rights? *Northwestern Journal of International Human Rights* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-29]. <<http://www.law.northwestern.edu/journals/JIHR/v1/3>>.
- Zunes, S. US Arrogance on Display in UN Human Rights Commission Flap. *Foreign Policy in Focus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2005-05-13]. <www.foreignpolicy-infocus.org/commentary/0105unhr_body.html>.

THE NEED TO REFORM THE UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS SYSTEM

Dalia Vitkauskaite-Meurice

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article analyses the primary initiative of the Universal Declaration of Human Rights drafters to establish the judicial supervision of the Declaration provisions. This initiative was not implemented due to lack of consensus, although some latter proposals to establish the International Court of Human Rights were discussed. The Cold War prevented from discussions on improvement of human rights system and especially from establishing the International Human Rights Court. Some scholars even called this idea utopian, although on the other hand, many scholars criticising the current UN Human Rights system were suggesting to establish a judicial institution that would be granted the right to adopt decisions binding to all state parties on the basis of the human rights conventions. In late 2008, celebrating the 60th Anniversary of the Declaration of Human Rights, Switzerland came up with the proposal to form the Panel of Eminent Persons and to prepare the Agenda for Human Rights. The latter Agenda included the proposal to establish the International*

Human Rights Court. This initiative was the expansion of the United Nations High Commissioner of Human Rights proposal to create a unified standing treaty body.

Therefore, it must be noted that the scholars analysing the strength and weaknesses of the UN human rights system do not share similar point of view on the functions of the Court. Some scholars argue that new court should play the role of a court of appeal or a constitutional court. Moreover, some scholars (such as Manfred Nowak) think that the access of individual petitioners should be limited, as the court should be seemed as dealing with the cases having major importance to the development of the human rights law.

However, it must be noted that despite the form it will acquire, the new institution most probably is going to face financial problems, as did some criminal tribunals. Moreover, it is not excluded that some states will refuse to accept the jurisdiction of the court and even to review their obligations under current human rights treaties.

Keywords: *human rights, UN human rights treaty system, reform, international court of human rights.*

Dalia Vitkauskaitė-Meurice, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė žmogaus teisių teisė, individualios peticijos teisė, JTO žmogaus teisių sistema.

Dalia Vitkauskaitė-Meurice, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of International Law, doctoral student. Research interests: international human rights law, right to individual petition, UN human rights treaty system.